

СТАТИСТИЧЕСКИ И ХРОНОЛОГИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА МОНЕТИТЕ ОТ СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ „РЯХОВЕЦ“

Илиян ПЕТРАКИЕВ

Средновековната крепост „Ряховец“ се намира на около 7 км северно от столичния Търновград и на 3 км западно от днешния град Горна Оряховица, върху хълма „Средно бърдо“ – част от северните склонове на Търновските височини. От изток и юг хълмът завършва с висок скален венец, който му осигурява естествена защита, а от север и запад чрез стръмни склонове се спуска до равнинната речна тераса на р. Янтра. Хълмът е със стратегическо местоположение, като се явява част от северната граница на Старопланинската област с Дунавската низина.

През 2015 г. след 23 годишно прекъсване¹ е подновено археологическото проучване на крепостта при главната/югоизточна/ и северната порти (Петракиев, Иванова 2016, 703). През 2016 г. са проучени западната порта на крепостта и участъци от северната и западната крепостни стени (Петракиев, Иванова 2017, 582). През 2017 г. е продължено проучването в западната част на крепостта, като площта е увеличена и разширена в посока към вътрешността. За първи път са локализирани и жилищни структури от две последователни фази от последния период на обитаване на крепостта. За тези три сезона са открити над 500 на брой монети², които, заедно със стратиграфските наблюдения, дават нови данни за хронологията на обекта. Тяхното представяне и статистическа обработка са и целта на настоящата публикация.

¹ Първите проучвания са извършени в периода 1985-1991 г. За повече информация виж следните публикации и цитираната там литература: Й. Алексиев, Х. Вачев. Средновековната крепост „Ряховец“ при Горна Оряховица. – Известия на Историческия музей Велико Търново 7, 1992, 7-40. Й. Алексиев, Ив. Бъчваров, Х. Вачев. Археологически проучвания на крепостта Ряховец. – В: Ряховец. Габрово, 1994, 77-101.

² Всички монети са определени със съдействието на проф. д-р Константин Дочев, на когото благодаря за помощта за написването на настоящата статия.

Първите нумизматични находки от крепостта „Ряховец“ са били обект на редица публикации от страна на един от проучвателите – покойният Иван Бъчваров³. В монографично издание, посветено на монетите, открити при проведените през периода 1985 – 1991 г. археологически проучвания, са публикувани 779 монети от единични находки и 663 от колективни⁴. Представянето на двете групи монети е извършено по хронологически признак (Бъчваров 1994, 9). Тук е мястото да се отбележи, че в това монографично изследване са обнародвани всички открити при разкопките монети, което включва освен територията на самата крепост, така също южното подградие и късноантичната сграда, намираща се на около 300 м югоизточно от крепостта.

Настоящата публикация е посветена на монетите единствено от крепостта „Ряховец“, като са анализирани 1028 монети, както от новите, така и от старите археологически проучвания, обособени на база локализация в 6 групи: източна порта, северна порта, западна порта, северна крепостна стена, вътрешна част на крепостта и църква №1 (**Таблица 1**).

С цел възможността за съпоставяне на старите с новите нумизматични данни, за хронологически принцип е използван вече заложеният в монографията на Иван Бъчваров модел, а именно – разделяне на следните хронологически обособени категории (I антични и II средновековни /X – XIV в./). Като от своя страна те са разделени на подкатегории: (I.1. предримски и I.2 римски /II – VI в./) и (II.1. византийски /IX – XII в./, II. 2. български имитации, II. 3. латински имитации, II. 4. нарязани и обезличени – XIII век, II. 5. Никейска и Солунска империи, II. 6. средновековни български монети и II. 7. монети от XIV в.

Таблица 1. Разпределение на откритите монети в крепостта Ряховец по периоди.

проучване	вид монети	ЮИ порта	С порта	З порта	С. кр. стена	Вътр. част	Църква 1	Църква 1 /КН/	ОБЩО
1985–1991	римски	0	3	10	–	–	15	–	28
	средновековни	27	45	78	–	–	175	177	502
	общо	27	48	88	–	–	190	177	530
2015–2017	римски	3	3	4	23	20	–	–	53
	средновековни	2	3	1	235	204	–	–	445
	общо	5	6	5	258	224	–	–	498
ОБЩО		32	54	93	258	224	190	177	1028

³ И. Бъчваров. Монетни находки (XII–XIV в.) от крепостта Ряховец при гр. Г. Оряховица. – Нумизматика 1, 1962, 41–44. И. Бъчваров. Нов имитативен монетен тип от първата половина на XIII в. – Нумизматика 4, 1984, 20–25. И. Бъчваров. Колективни монетни находки от крепостта Ряховец при Г. Оряховица. – Нумизматика 3, 1990, 32–43. И. Бъчваров. Монетни находки от крепостта Ряховец. – Известия на Историческия музей Велико Търново 7, 1992, 41–58.

⁴ Всички данни за монетите, открити в периода 1985–1991 г., са по монографията на И. Бъчваров, като ще бъдат използвани само монетите, открити на територията на крепостта.

Част от новооткритите находки са анализирани освен по хронологически и пространствен признак, и по стратиграфски. Поради факта, че монетите са едни от основните източници за абсолютна хронология и допълват стратиграфските наблюдения, считам, че по-логично е анализът на нумизматичния материал, за който има точна стратиграфия, да става именно на база локализация и контекст.

Източна порта:

Югоизточната порта на крепостта „Ряховец“, добила популярност като „Главна“ или просто „Източна“, е по същество сложно фортификационно съоръжение с няколко етапа на изграждане и 3 последователно затварящи се двукрили врати. Планът на портата е установен още от Карел Шкорпил (Шкорпил 1910, 148). При първите археологически проучвания са открити 27 средновековни монети, а при вторите – едва 5 (**Таблица 1**).

Най-многобройни са малкомодулните латински имитации от тип А (**Таблицы 2-4**).

Таблица 2. Списък на откритите антични монети в средновековната крепост „Ряховец“.

Списък на откритите антични монети при археологически проучвания на СК "Ряховец"						
тип	ЮИ порта	С порта	З порта	С кр. ст.	Вътр. Част	Църква 1
I. Предримски монети						
Одесос, брзова имитация (II–I в. пр. Хр.)	–	–	–	–	1	–
II. Римски монети						
Хадриан (118–131)	–	–	–	1	–	–
Септимий Север (193–211)	–	–	–	–	1	1
Диадумениан (217)	–	–	–	–	1	–
Макрин (217–218)	–	–	–	–	1	–
Елагабал (218–222)	–	–	–	1	–	–
Север Александър (222–235)	–	–	–	1	–	–
Галиен (253–268)	–	1	–	–	–	–
Клавдий II Готски (268–270)	–	–	–	1	2	1
Аврелиан (270–275)	–	1	1	1	1	2
Проб (276–282)	–	–	–	1	–	–
Диоклециан (284–305)	–	–	1	–	–	1
Константин I (306–337)	–	–	2	–	1	1
Константин II (317–340)	–	–	–	1	–	1
Констанс (333–350)	1	–	1	–	–	1
Констанций II (324–361)	1	–	1	–	2	–
Валентиниан I (364–375)	–	–	1	2	–	1
Валенс (364–378)	–	2	2	4	3	3
Прокопий (365–366)	–	–	–	–	1	–
Валентиниан II (375–392)	–	–	–	–	–	1
Аркадий (383–408)	1	–	–	2	4	1
Хонорий (393–423)	–	–	–	1	–	1
Теодосий II (402–450)	–	–	2	5	1	–
Обезличени (IV в.)	–	2	3	2	2	–
Общо	3	6	14	23	21	15

Таблица 3. Списък на откритите средновековни монети
в крепостта „Ряховец“.

Списък на откритите средновековни монети при археологически проучвания на СК "Ряховец"						
тип	ЮИ порта	С порта	З порта*	С кр. ст.	Вътр. част	Църква 1*
Византийски монети от IX–XII в.						
А. фолис, кл.Д, К. Мономах (1042–1055), в/у А1	–	–	–	–	1	–
Константин Х Дука (1059–1067), срязана	–	–	–	–	1	–
Мануил I Комнин (1143–1180)	2	1	5*	4	2	2
Андроник I Комнин (1183–1185)	–	–	1*	–	–	1
Исак II Ангел (1185–1195)	–	–	13*	–	3	1
Алексий III Ангел (1195–1203)	1	–	16*	3	4	1
Исак Комнин от Кипър (1184–1190)	–	1	–	–	–	–
Общо	3	2	35	7	11	5
Нарязани и обезличени - XIII век						
Нарязани и обезличени (1204–1257)	1	1	1	71	61	36
Никейска и Солунска империи						
Теодор I Ласкарис (1204–1222)	–	1	–	2	1	2
Йоан III Дука Ватаци (1220–1254)	–	–	–	1	–	4
Теодор Комнин Дука (1224–1230)	–	–	–	1	–	5
Мануил Комнин Дука (1230–1237)	1	1	1	3	2	8
Йоан Комнин Дука (1237–1244)	1	–	–	21	19	27
Общо	2	2	1	28	22	46
Средновековни български монети						
Иван Асен II (1217–1240)	–	–	–	–	–	1
Константин Асен (1257–1277)	1	–	1	–	1	1
Теодор Светослав (1300–1322)	–	–	–	–	–	1
Иван Александър (1331–1371)	–	–	1	–	–	10
Иван Шишман (1371–1395)	–	–	1	–	–	9
Тертер син на Добротица (1386–1388)	–	–	–	–	–	1
Общо	1	0	3	0	1	23
Монети от XIV и XV век						
Андроник II с Михаил IX (1295–1320)	–	–	–	–	–	2
Андроник III (1328–1241)	–	–	–	–	–	2
Стефан II Урош (1282–1321)	–	–	–	–	–	1
Мурад I (1362–1389)	–	–	–	–	–	2
Баязид I (1389–1402)	–	–	–	–	–	3
Общо	0	0	0	0	0	10
ОБЩО	7	5	40	106	95	120

* Включени са и данни от колективни находки

Прави впечатление сравнително малкото количество открити монети, което може да се обясни от една страна с липсата на металдетектор при първите проучвания и изчерпвания културен пласт при вторите. Единствената монета, която маркира евентуалното използване на портата след средата на XIII век, е откритият при първите проучвания екземпляр на цар Константин

Таблица 4. Списък на откритите средновековни имитативни монети в крепостта „Ряховец“.

Списък на откритите имитативни монети при археологически проучвания на СК "Ряховец"						
тип	ЮИ порта	С порта	З порта*	С кр. ст.	Вътр. Част	Църква 1*
I. Български имитации (1204–1220/25 г.)						
Тип А	–	–	–	–	4	8
Тип В	1	1	–	–	2	1
Тип С	3	5	4	9	9	19
Общо	4	6	4	9	15	28
II. Латински имитации (1204–1250 г.)						
Тип А серия /А-С/, К-пол	–	–	–	2	2	–
Тип А серия /А-С/, Солун	–	–	–	1	–	–
Тип В серия /А-С/, Солун	–	–	–	1	–	–
Тип D серия /D-W/	1	–	–	12	18	–
Тип F серия /D-W/	–	–	–	2	–	–
Тип G серия /D-W/	–	–	–	1	–	–
Тип H серия /D-W/	–	–	–	1	3	–
Тип M/L серия /D-W/	–	–	–	1	–	–
Тип N серия /D-W/	–	–	–	1	3	–
Тип O серия /D-W/	–	–	–	5	–	–
Тип P серия /D-W/	–	–	–	5	7	–
Тип R серия /D-W/	–	1	–	2	1	–
Тип T серия /D-W/	–	–	–	1	3	–
Серия /D-W/	–	–	–	1	1	–
Малък модул серия /D-W/	–	–	–	2	2	–
Тип А, серия /А-Н/	17	29	31	51	43	60
Тип В, серия /А-Н/	–	–	–	3	–	19
Тип С, серия /А-Н/	–	–	–	4	2	11
Тип D, серия /А-Н/	–	6	–	1	2	14
Тип E, серия /А-Н/	–	–	–	7	4	4
Тип F, серия /А-Н/	–	–	–	–	2	11
Тип G, серия /А-Н/	–	–	1	4	2	5
Тип H, серия /А-Н/	–	–	–	1	–	3
Тип J, серия /А-Н/	–	–	–	–	–	3
Тип N, серия /А-Н/	–	–	2	–	–	13
Тип O, серия /А-Н/	–	1	–	–	–	9
Тип Q, серия /А-Н/	–	–	–	–	–	4
Тип P, серия /А-Н/	–	–	1	–	–	17
Тип R, серия /А-Н/	–	–	–	–	–	7
Тип S, серия /А-Н/	–	–	–	–	–	2
Тип T, серия /А-Н/	–	–	–	–	–	9
Тип U, серия /А-Н/	–	–	–	–	–	2
Тип V, серия /А-Н/	–	–	–	–	–	1
Серия /А-Н/	–	–	–	11	–	–
Общо	18	37	35	120	95	194
ОБЩО	22	43	39	129	110	222

* Включени са и данни от колективни находки

Асен (1257–1277). Нейното функциониране през XIV в. вероятно е било свързано с обитаваното южно подградие и регистрирания към него некропол, както и „Църква I“, намираща се на най-високата част на хълма според проучвателя (Бъчваров 1994, 52-54).

Въпреки малкото количество открити монети – общо 33, за двете археологически кампании, представянето им в графичен вид показва сходна с общата за крепостта картина. Отчитат се два основни периода на база количеството открити монети от IV в. и XIII в. Най-многобройни са латинските имитации от тип А, открити при първите разкопки, без да са разделени по големината на модула (Бъчваров 1994, 34, таблица 5). Липсата на стратиграфски данни за по-голямата част от монетите и изчерпваният археологически пласт не дават възможност за използването на наличната нумизматична информация за прецизиране на абсолютната хронология на етапите на изграждане и преустройство на портата.

Северна порта:

Тя също е отбелязана от Шкорпил и проучвана при двете археологически кампании. Представлява масивно фортификационно съоръжение, близо до СИ ъгъл на крепостта, с вероятна надвратна кула. Ситуацията е аналогична с тази при главната порта. При първите археологически проучвания са открити общо 48 монети, докато при следващите едва 6 (**Таблица 1**). Този факт отново може да се обясни с частичното използване на металдетектор или липсата на такъв при първите разкопки и изчерпвания културен пласт при вторите. Сред новооткритите монети отново присъстват римски и средновековни монети, разделени по равно, като те маркират третата четвърт на IV век и периода от началото до 60-те години на XIII век. Представени в табличен вид, всичките монети от Северната порта на крепостта илюстрират същата картина, както при Главната порта, като отново най-масово е представен XIII век (**Таблицы 2-4**). Аналогично най-многобройни са латинските имитации от тип А, които отново не са разделени по модули (Бъчваров 1994, 34, таблица 5). Липсват нумизматични данни за използване на портата и пространството около нея след 60-те години на XIII в. Отново неясната стратиграфска картина на монетите от първите разкопки, малкото количество монети от вторите и изчерпваният културен пласт не дават възможност за пълноценното използване на наличните нумизматични данни.

Западна порта:

Тази порта също е проучена основно при първите археологически разкопки. Изградена е на ръба на южния скален венец. През 2016 г. е проучено пространството северно и източно от портата,

което ще бъде включено в статистическите данни за този сектор. Съотношението между откритите монети при двете археологически проучвания е сходно с предходните данни – 88 към 5 (**Таблица 1**)⁵, което отново може да се обясни със споменатия факт за цялостното изчерпване на и без това плиткия културен пласт. Прави впечатление по-голямото количество римски монети, открити и при двете археологически кампании. Тук отново, както при главната порта, при първите разкопки са открити и 3 по-късни монети – съответно на Константин Асен (1257 – 1277), Иван Александър (1331 – 1371) и Иван Шишман (1371 – 1395) (**Таблицы 2-4**). Вероятно това се дължи по-скоро на случаен факт, отколкото да маркира интензивното използване на портата и пространството около нея през този период.

В района на западната крепостна порта е открита през 1989 г. и колективна монетна находка „Ряховец VIII“ от 35 билоннови монети, сечени през XII век, която е включена в настоящата статистическа обработка. В състава ѝ влизат: 5 монети на Мануил I Комнин (1143 – 1180), 1 монета на Андроник I Комнин (1183 – 1185), 13 на Исак II Ангел (1185 – 1195) и 16 на Алексий III Ангел (1195 – 1203). Датировката на находката е (1199 – 1200). Според откривателя попадането на монетите в руините на крепостната порта е свързано с мощен земен трус в края на XII в. (Бъчваров 1994, 119-120).

Представени в графичен вид, всички монети, заедно с колективната находка като цяло, допълват познатата от другите порти картина. Маркира се наличието на късноантично селище с монетите от периода III в. – V в., с преимущество на тези от IV в. Отново най-многобройни са монетите от XIII век с латинските имитации от тип А. Важно допълнение в случая се явява споменатата колективна находка „Ряховец VIII“. Намирането ѝ в конкретната стратиграфска позиция дава възможност да се датира разрушаването на западната крепостна порта в началото на XIII век.

Северна крепостна стена:

При първите разкопки, заедно със западната крепостна порта, са били проучени западната и част от северната крепостни стени. Разкрити са части от вътрешните им лица. В монографията, посветена на монетите от Ряховец, липсват данни за нумизматични находки от този сектор. В полевите инвентарни книги фигурират 12 монети, за които е записано, че са от „северна крепостна стена“, но без никакви други стратиграфски данни. В по-ранна работа, посве-

⁵ В общия брой на монетите са включени и 35 монети от колективната монетна находка „Ряховец VII“, открита през 1989 г. За повече информация виж: И. Бъчваров. Колективни монетни находки от крепостта Ряховец при Г. Оряховица. – Нумизматика 3, 1990, 32-43; И. Бъчваров. Монети от Ряховец. Габрово, 1994, 119-120.

тена отново на монетните находки от крепостта „Ряховец“, са публикувани 10 монети от сектор северна крепостна стена (Бъчваров 1992, 57-58). Част от тях съвпадат с данните от инвентарните книги, но поради липсата на информация за точното местонамиране няма да бъдат включени в това изследване, където ще бъдат представени само данните от 2016 и 2017 г. Тогава са проучени общо 6 квадрата покрай СЗ ъгъл на крепостта и северната крепостна стена. Открити са общо 22 римски и 236 средновековни монети (**Таблица 1**). Отново най-многобройни са латинските имитации с малък модул от тип А, сечени след 1230 г., както и нарязаните монети от периода 1250 – 1257 г. Интерес представлява да се отбележи грижливото им и шаблонно нарязване на квадратчета и триъгълничета (**Таблицы 2-4**).

Монетите от сектора се оказаха от съществено значение за определяне на абсолютната хронология на обекта, благодарение на разкритите две жилищни структури, чиито стратиграфски данни показват функционирането им през два последователни хронологически етапа. Получената информация ще бъде анализирана по-детайлно по-долу, с цел маркирането на последните два периода от обитаването на крепостта по нумизматични данни.

Вътрешна част на крепостта:

Вътре в крепостта са открити общо 21 римски и 204 средновековни монети (**Таблица 1**). Отново най-многобройни са латинските имитации с малък модул тип А, както и нарязаните и обезличени монети от периода 1250 – 1257 г. (**Таблицы 2-4**).

Интерес представлява намерената бронзова имитативна монета на Одесос от тип II – „Глава на брадат бог/конник в ход надясно“ (II – I в. пр. Хр.). Тя не е от контекстна среда, а е попаднала случайно в насипа или е била приготвена за претопяване. Това не е единственият откриван до момента такъв екземпляр. При първите проучвания от южното подножие на крепостта произхождат още 7 бронзови и 18 оловни имитации на бронзовото монетосечение на Одесос, които имат наподобяващи изображения като при тип II, сечен в Одесос (Бъчваров 1994, 10). Значителни количества бронзови, медни и оловни имитации на одесоски бронзови монети от същия тип се откриват в руините на селища от елинистическата епоха, разположени по платата между Провадия и Севлиево. На юг от билото на Стара планина такива имитации са намирани в Котленския и Сливенския балкан. Източно от Провадия и в околностите на Одесос имитации на този тип одесоски монети няма⁶. Освен имита-

⁶ Благодаря на Игор Лазаренко за консултацията. За допълнителна информация виж: И. Йорданов. Сечени ли са в Одесос оловни монети. – Народно дело 1, 02.01.1983. А. Квинто. Келтски материали от III – I в. пр.н.е. в тракийското селище на Царевец. – В: ВТУ, XI

ции са открити и 5 екземпляра от бронзовото автономно монетосечене на Одесос (III – I в. пр. Хр.), тип I и тип II (Бъчваров 1994, 10). Към тази група на най-ранните антични монети, откривани около крепостта „Ряховец“, трябва да споменем и 3 бронзови екземпляра с името на Филип II (359 – 336 г. пр. Хр.) и една сребърна монета, отнесена условно към монетосеченето на Дамастион (Бъчваров 1994, 9). През 1939 г. в околностите на град Горна Оряховица, а според Иван Бъчваров – именно при крепостта „Ряховец“, са открити две големи колективни находки с тетрадрахми на Александър III (336 – 323 г. пр. Хр.) и Филип III Аридей (323 – 316 г. пр. Хр.) (Бъчваров 1994, 9; 114).

Наличието на селище от късножелязната епоха се доказва не само от споменатия нумизматичен материал, а и от проучения пласт от тази епоха при Главната порта, както и от откритите при двете археологически кампании над дузина амфорни печати, датирани най-общо в периода III – I в. пр. Хр.⁷

Друга особеност е откритата при новите археологически проучвания единствена до момента монета, която е по-късна от 1257 г. Става въпрос за екземпляр на цар Константин Асен от тип III „Царят на кон“ (по Дочев 2009), но орязана в периода (1290 – 1300 г.) или (1360 – 1370 г.), тоест тя не може да бъде използвана като доказателство за продължаване на обитаването на крепостта след 1257 г. Монетата е открита в квадрант LXVI, където в рамките на четири проучени до момента квадрата се проследява уличната комуникация от западната порта към вътрешността на крепостта. Трасето е по най-високата южна тераса, която продължава до върха на склона, където вероятно се е намирала проучената през 1990 г. „Църква № 1“. Според проучвателя И. Бъчваров тази църква е функционирала и през XIV в. Може да се предположи, че откриваните късни монети при портите и по трасето към църквата е свързано именно с използването на храма или пространството около него в по-късно време – след края на обитаването на крепостта и функционирането ѝ като фортификационно съоръжение.

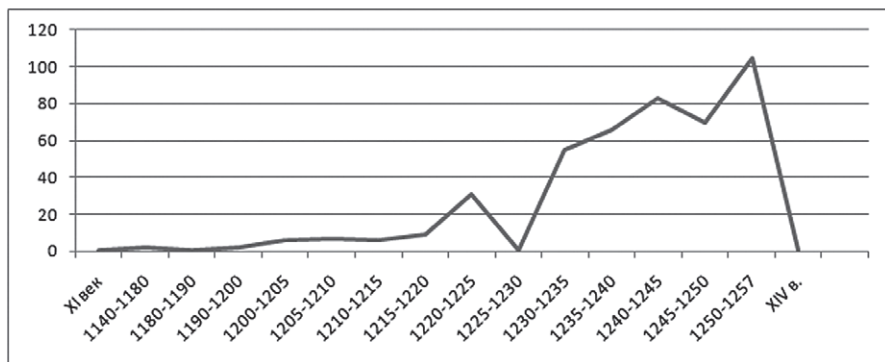
Разкритите жилищни структури от вътрешността на крепостта съвпадат със стратиграфските данни от жилищата при северната стена. Поради това нумизматичният материал от всички жилища

пролетен колоквиум, юбилеен сборник на възпитаниците от ИФ, т. II. Велико Търново, 1985, 59; Л. Лазаров. Две антични оловни варваризации. – Нумизматика и сфрагистика 1-2, 1992, 17-22; С. Топалов. Одесос. Приноси към проучване монетосеченето на града IV – I в. пр.н.е. София, 1999 (отпечатано през август 2001 г.), 259-269; И. Лазаренко. Бронзови владетелски монети, отсечени през IV – III в. пр. Хр. в Дионисополис и Одесос. – ИНМВ 40 (55), 2004 (2006), 132-173; К. Дочев. Монетите от манастира „Великата лавра“ „Св.40 мъченици“ във Велико Търново. – В: Средновековно Търново. Археологически проучвания. Юбилеен сборник. Велико Търново, 2004, 144-193.

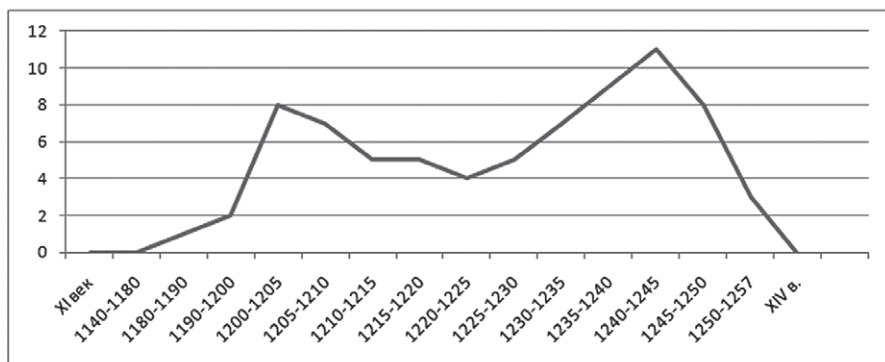
⁷ За повече информация виж: И. Църв. Амфорни печати от района на Ряховец. – В: Сборник Ряховец. Велико Търново, 1994, 26-44.

е разгледан отделно и по стратиграфски признак, като са отделени две последователно застъпващи се фази на обитаване – късна А (от втората четвърт на XIII век до 1257 г.) и по-ранна Б (от края на XII в. до втората четвърт на XIII в.). Направеният статистически анализ допълва стратиграфските наблюдения на терена (**Фиг. 1 диаграма**).

Значително по-голямо количество монети се откриват в нивата от по-късната фаза. Също така, подобно на ситуацията, засвидетелствана при всички проучвани сектори, преобладават латински имитации от тип А, малък модул, както и нарязаните и обезличени монети от периода 1250 – 1257 г. Картината при сравнително малкото монети, открити в двете проучени жилища от по-ранната фаза Б, е малко по-различна. Вижда се по-осезаемо присъствие на латински и български имитации в начален етап на орязване. Добре разграничаващите се, както стратиграфски, така и на база нумизматичен материал, фази на проучвания средновековен период не излизат извън рамките от края на XII в. до 1257 г. Продължаването на проучването в пластове под жилищата, които маркират ранната фаза Б ще даде отговор за наличието на по-ранен средновековен етап на обитаване.

Разпределение на монетите по години от нивата на Фаза А

Разпределение на монетите по години от нивата на Фаза Б

Фиг. 1. Разпределение на средновековните монети от фаза А и фаза Б по години.

Църква №1:

Данните за този сектор са единствено от първите археологически проучвания. Открити са общо 15 римски и 180 средновековни монети (**Таблица 1**). Отново най-многобройни са латинските имитации малък модул от тип А.

При проучването на църквата са разкрити и два гроба (№1/В и №2/В), които са определени от И. Бъчваров като ктиторски и са датирани в периода 30-те – 40-те години на XIV век. Датировката е на база откритите в устните кухни като Харонов обол две монети на цар Иван Александър с Михаил Асен. В този период авторът датира и последния етап от съществуването на самия храм, като допуска дори и по-късното му възстановяване (Бъчваров 1994, 53-55). За съжаление днес не личат никакви следи от каквато и да е постройка на въпросното място, с изключение на две врязани в скалата ниши, които наподобяват с размерите и ориентацията си на гробни ями.

При проучванията през 1990 г. са открити и три колективни монетни находки (Ряховец IX, X и XII) с общо 195 средновековни монети⁸. Находка „Ряховец IX“ съдържа 21 монети, сечени през XIII век, поставени под каменен блок в земята. Укриването ѝ се датира от Иван Бъчваров в периода 1265 – 1268 г. В абсидата на църквата е открита друга колективна находка от 142 монети, сечени през XIII в. Поради следите от хоросан по тях проучвателят счита, че монетите са били зазидани при подновяването на църквата в началото на XIV в. Остава неясно защо възстановяването на храма е отнесено толкова късно, след като трезорирането на съкровището е датирано от самия автор в периода 1241 – 1242 г., а укриването между 1247 и 1250 г. Последната колективна находка „Ряховец XII“ е открита до църквата и съдържа 32 билонови номизми, сечени през XII – XIII в. и е датирана в периода 1241 – 1242 г. (Бъчваров 1994 9; 120 – 126).

От посочените три колективни находки, единствено „Ряховец X“ може да бъде категорично свързана с „Църква 1“. Другите две са открити в района на храма и не могат да датират евентуален етап от преустройство. Дори и да се допусне такова, то би трябвало да се отнесе към периода 1241 – 1242 г. или най-късно 1250 г.

Всичко това дава основание да се предположи съществуването на храма и след 1257 г. за разлика от другите проучвани сектори, където засега няма данни за по-късни жилища. Дали храмът е бил действащ и е обслужвал населението от южното и северното подградия, за които има данни, че са обитавани и през XIV век, на този етап не може да се отговори. Отговор на този въпрос едва ли някога

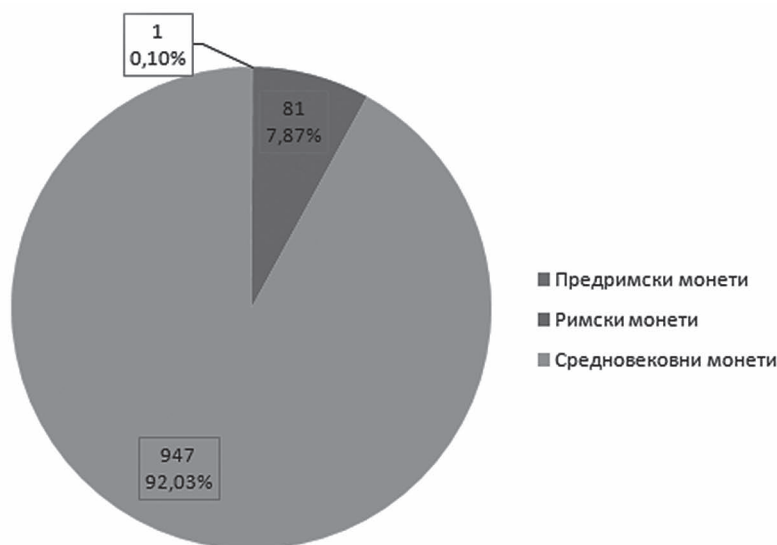
⁸ Колективните находки са публикувани и коментирани от Иван Бъчваров. За повече информация виж: И. Бъчваров. Монети от Ряховец. Габрово, 1994, 120-126.

ще може да бъде даден най-малкото поради липсата на терена на следи от сграда. Трябва да се отбележи, че Карел Шкорпил, който посещава крепостта и прави първото ѝ подробно описание и съставя план, отбелязва на това място не църква, а особена укрепителна постройка. Тя е била широка 20 крачки и до нея е имало развалини от кула с диаметър от 10 крачки. Авторът маркира наличието на малка църква, но на съвсем друго място – на североизток от главната порта, извън източната крепостна стена, към която се е слизало от крепостта през малка порта и посредством стъпала, изсечени в скалата (Шкорпил 1910, 148).

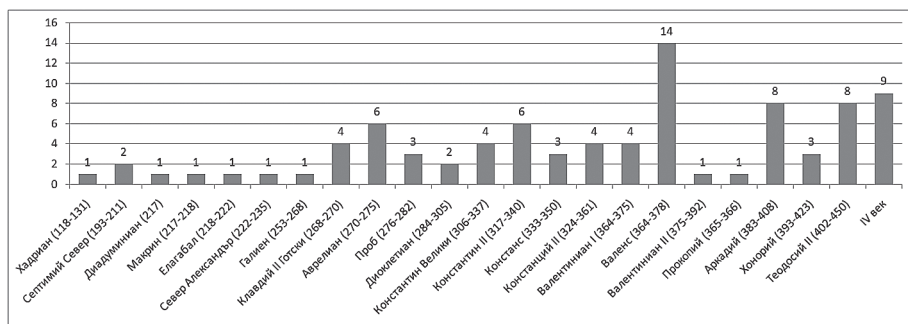
Статистическият анализ на открития и обработен нумизматичен материал включва общо 1028 монети от индивидуални и колективни находки от двете археологически проучвания на средновековната крепост „Ряховец“ (Фиг. 1). Получените данни маркират два основни периода на интензивно обитаване на крепостта: III – V в. и от края на XII – 60-те години на XIII в. (Фиг. 2 диаграма).

Откритите 81 римски монети от II до V в. представят монетосеченето на общо 22 императора, като с най-интензивен стоково паричен обмен, по наличните нумизматични данни, се очертава периодът IV – V в. (Фиг. 3 диаграма).

Данните за вероятното съществуване на късноантично селище на хълма се допълват и от голямото количество строителна и битова керамика от това време. За съжаление до този момент няма открити запазени жилищни структури от този период. Такъв ком-

Фиг. 2. Диаграма на процентното разпределение на античните и средновековните монети от средновековната крепост „Ряховец“.

Фиг. 3. Разпределение на римските монети от крепостта „Ряховец“ по императори.

плекс е проучената в южното подножие късноантична вила, която е изградена в края на III в. сл. Хр. и е просъществувала до края на IV век (Владкова, Бъчваров 1994, 52). Открити са и няколко колективни монетни находки, които допълват тази картина. Именно на базата на тяхното трезориране И. Бъчваров датира и последния етап от обитаване на крепостта през късната Античност. Според него намерената през 1986 г. в южния район колективна находка „Ряховец VII“ от 8 медни фолиса на Анастасий (491 – 518) и Юстиниан I (527 – 565) е следствие на някое от многобройните варварски нашествия. Именно при такова нашествие в края на управлението на император Юстиниан I селището и крепостта са разрушени (Бъчваров 1992, 43-44). Тази находка от нискостойностни монети на обща стойност от 320 нумии, което е незначителна сума за това време, е открита в каменно струпване северно от сграда №1 вследствие на силен пожар, който е предизвикал падането на покрива и част от северната стена (Бъчваров 1990, 33). За съжаление липсва друга информация за стратиграфската ситуация, в която е открита тази колективна находка. Също така, освен в посочената публикация, в нито една друга не се споменава за проучването на такава сграда и съответно за откриването на монетите. В публикацията в АОР за 1986 г. също липсва каквато и да е информация за споменатата сграда и откритата находка (Алексиев, Бъчваров 1987, 201-203). Подобна колективна находка с неясно местонахождение е „Ряховец III“. Открита е през 1956 г. в района на крепостта и съдържа 10 солида на Хераклий с Хераклий Константин (642–648) (Бъчваров 1990, 32). Според Т. Герасимов, който пръв публикува информация за нея, тя е открита в една зеленчукова градина до Горна Оряховица (Герасимов 1959, 361). Според И. Бъчваров, базирайки се на устни сведения, находката е открита в крепостта „Ряховец“ (Бъчваров 1994, 115).

Липсата на точни данни за тези колективни находки прави използването им за уточняване на хронологията на обекта

доста хипотетично. Бъдещите археологически проучвания под документирания до момента средновековен пласт от XII – XIII век ще дадат повече информация за евентуалното селище от късната Античност.

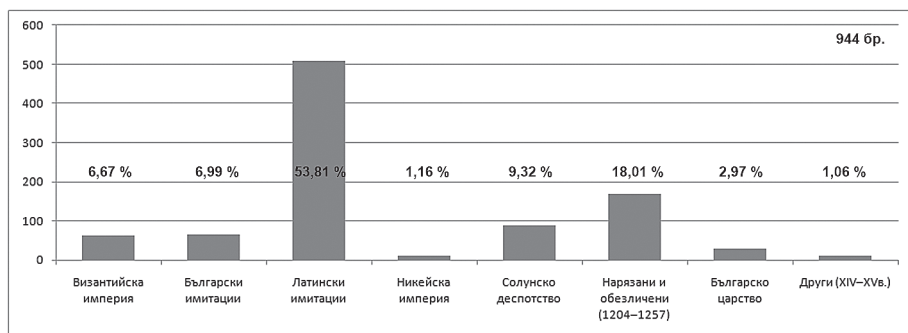
Вторият и основен период на обитаване, по наличните нумизматични данни, е от края на XII в. до към 60-те години на XIII в. Статистическите данни, сравнени със столичния Търновград и други по-големи градове, показват напълно сходен характер на паричното обръщение. Напредналият стадий на стоково-паричните отношения, както и нуждата на българското стопанство от допълнителни парични знаци, особено след 1204 г., води до масовото навлизане и използване на български и латински имитативни монети, което е видно от данните за периода 1204 – 1261 г. (Дочев 2017, 30-33, фиг. 1-9). И в паричното обръщение на крепостта „Ряховец“ също отчетливо се наблюдава преобладаващото количество на използваните латински имитации предимно от малко-модулния тип А (фиг. 4 диаграма).

Следите от тежката политическа, икономическа и парична криза след смъртта на цар Иван Асен II, особено след 1246 г., довела до паричната хипердевалвация, се виждат и на крепостта „Ряховец“, подобно на всички градове и селища на българското царство. Наложилата се вече употреба на пари в стоковия обмен на българските градове кара обикновеното население да нарязва циркулиращите медни монети на няколко части с цел да увеличи тяхното количество. След задълбочаването на кризата към 1250 – 1256 г. голяма част от употребяваните медни монети достигнали такова ниско тегло, че били изхвърлени от обръщение (Дочев 2017, 40). Трябва да се отбележи фактът, че за разлика от грубото и хаотично нарязване и начупване, характерно за повечето градове, на крепостта „Ряховец“ монетите от този период носят белези на грижливо и шаблонно нарязване, вероятно дело на представители на куюмджийския занаят, които са изпълнявали функцията и на сарафи⁹.

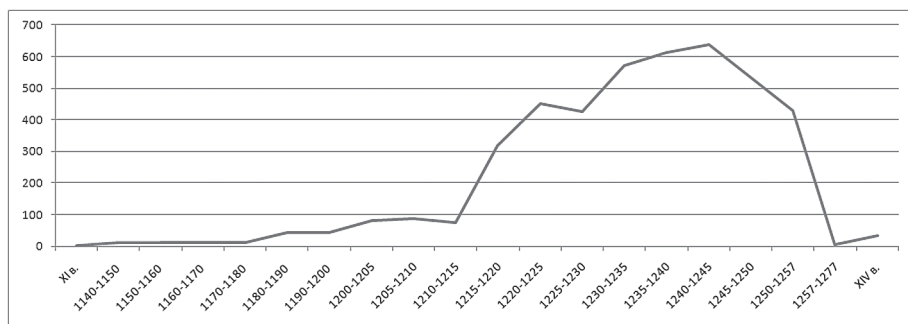
Анализът на монетите и керамичния материал от проучените до момента две фази от този средновековен период с ясно изразена стратиграфия благодарение на застъпващите се жилища показва сравнително кратки периоди на обитаване (виж **фиг. 1**).

Статистиката на целия средновековен нумизматичен материал допълва теренните наблюдения, като се отчита плавно навлизане на металните пари в паричното обръщение от последната четвърт на XII в. и най-голям интензитет на използване към втората четвърт на XIII в. (**фиг. 5 диаграма**).

⁹ Наблюдението е на проф. д-р Константин Дочев.

Фиг. 4. Процентно разпределение на средновековните монети от крепостта „Ряховец“, отсичани от различни политически формации.

Фиг. 5. Диаграма на интензитета на паричното обръщение през средновековието в крепостта „Ряховец“.

Отчетливо е отбелязано внезапното прекъсване на монетната циркулация след 1257 г., тоест преди началото на интензивно монетосечене на цар Константин Асен, който благодарение на многомилонната си емисия от медни монети временно спира хипердевалвацията от периода 1247 – 1257 г. (Дочев 2009, 60).

Проблемът за обитаването на крепостта след средата на XIII век остава ненапълно уточнен на този етап. Отделни монетни находки след 1257 г. са регистрирани при първите археологически проучвания предимно в два сектора – южна част и т. нар. „Църква 1“. Както вече бе споменато, тяхното намиране, с изключение на монетите от гробовете при „Църква 1“, не са с точно установена стратиграфия. Прекъсването на живота в крепостта през последните десетилетия на XIII в. е отбелязано и от първите проучватели.

Този извод се допълва от последните данни, получени от археологическите проучвания, които показват прекъсване на поселищния живот на крепостта към 1257 г. – видимо по липсата на по-късни монетни емисии.

КАТАЛОГ¹⁰

I. АНТИЧНИ МОНЕТИ

I.1. ПРЕДРИМСКИ МОНЕТИ

1. Подражание на бронзови монети на град Одесос (II – I в. пр. Хр.) – 1 екз.
 А. Схематично изображение на мъжка глава с брада (Дарзалас), надясно.
 О. Конник в ход надясно
 Д. 17; Т. 5,78; (Табло XLIII 1)

I.2. РИМСКИ МОНЕТИ

1. Хадриан (117 – 138) – 1 екз. Д. 32 мм; т. 20,26 г (Табло XLIII 2).
2. Септимий Север (193 – 211) – 1 екз. Д. 25 мм; т. 9,78 г (Табло XLIII 3).
3. Диадумениан (217) – 1 екз. Д. 16 мм; т. 1,35 г (Табло XLIII 4).
4. Макрин (217 – 218) – 1 екз. Д. 17 мм; т. 2,47 мм (Табло XLIII 5).
5. Елагабал (218 – 222), речко божество полегнало надясно; прокуратор Нубиус Руфус, Никополис ад Иструм – 1 екз. Д. 25 мм; т. 11,46 г (Табло XLIII 6).
6. Север Александър (222 – 235), Хигия храни змия от патера; прокуратор Умбрий Терентин, Марцианопол – 1 екз. Д. 25 мм; т. 8,73 г.
7. Клавдий II Готски (268 – 270) – 3 екз. Д. 17-21 мм; т. 2,01–2,86 г. (Табло XLIII 7).
8. Аврелиан (270 – 275) – 2 екз. Д. 15-21 мм; т. 1,54–2,98 г. (Табло XLIII 8).
9. Проб (276 – 282), билоннов антониниан: Етернитас, права наляво – 1 екз. Д. 20 мм; т. 2,66 г (Табло I.9).
10. Константин I (306-337) – 1 екз. Д. 17 мм; т. 3,05 г (Табло XLIII 10).
11. Константин II (317 – 340) – 1 екз. Д. 15 мм; т. 1,25 г.
12. Констанс (333 – 350) – 1 екз. Д. 16 мм; т. 1,7 г.
13. Констанций II (324 – 361) – 2 екз. Д. 13-17 мм; т. 1,2-1,94 г (Табло XLIII 11).
14. Валентиниан I (364 – 375) – 1 екз. Д. 15 мм; Т. 1,8 г (Табло XLIII 12).
15. Валенс (364 – 378) – 10 екз. Д. 16-19 мм; т. 1,46-2,63 г (Табло XLIII 13).
16. Прокопий (365 – 366): Виктория и римски войник със знаме – 1 екз. Д. 17 мм; т. 3,3 г (Табло XLIII 14).
17. Аркадий (383 – 408) – 7 екз. Д. 11-17 мм; т. 0,78-2,25 г; (Табло XLIII 15).
18. Хонорий (393 – 423): двама императори (GLORIA ROMANORUM) – 1 екз. Д. 12 мм; т. 1,84 г (Табло XLIII 16).
19. Теодосий II (402 – 350) – 8 екз. Д. 10-13 мм; т. 0,58-1,13 г.
20. Обезличени (379 – 408) – 4 екз. Д. 11-17 мм; т. 0,93-1,86 г.
21. Обезличени (450 – 498) – 2 екз. Д. 10-12 мм; т. 0,52-1,09 г.

II. СРЕДНОВЕКОВНИ МОНЕТИ (по Hendy 1999; Дочев 1992)

II.1. ВИЗАНТИЙСКИ БИЛОНОВИ И МЕДНИ МОНЕТИ ОТ ПЕРИОДА 1042-1204 г.

1. Анонимен фолис, клас D, Константин IX Мономах (1042-1055), препечатка върху A1 – 1 екз. Д. 27 мм; т. 8,69 г.
2. Константин X Дука (1059 – 1067), фолис, срязан ½ – 1 екз. Р. 26/16 мм; т. 3,68 г.
3. Мануил I Комнин (1143 – 1180) – 6 екз.
 Трето билонново монетосечене – 1 екз. Д. 17 мм; т. 0,43 г.
 Четвърто билонново монетосечене – 4 екз.
 Вар. Б – 1 екз. Д. 30 мм; т. 3,09 г (Табло XLIV 1).

¹⁰ В каталога са включени единствено откритите през периода 2015 – 2017 г. монети. Размерите са дадени в милиметри, а теглото в грамове. Каталог на единичните и колективните находки от първите археологически проучвания е направен от И. Бъчваров в цитираната монография: И. Бъчваров. Монети от Ряховец. Габрово, 1994, 143.

- Вар. В – 1 екз., орязана. Д. 17 мм; т. 1,37 г; (**Табло XLIV 2**).
 Неустановен вариант – 2 екз., орязани. Д. 17-20 мм; т. 0,80-1,06 г (**Табло XLIV 3**). Тетартероново монетосечене – 1 екз., орязана. Р. 20/10 мм; т. 0,48 г.
 4. Исак II Ангел (1185 – 1195) – 3 екз.
 Вар. А6 – 1 екз., огъната вторично. Д. 28 мм; т. 3,85 г (**Табло XLIV 4**).
 Вар. звезда върху сагиона – 1 екз. Д. 25 мм; т. 3,75 г (**Табло XLIV 5**).
 Неустановен вариант – 1 екз. Д. 26 мм; т. 3,48 г.
 5. Алексей III Ангел (1195 – 1203) – 7 екз.
 Вар. Аа – 1 екз. Д. 25 мм; т. 3,02 г.
 Вар. Ва – 1 екз. Д. 28 мм; т. 2,84 г (**Табло XLIV 6**).
 Вар. Вв – 3 екз. Д. 22-27 мм; т. 2,22-3,03 г (**Табло XLIV 7**).
 Неустановен вариант – 2 екз. Д. 23-27 мм; т. 1,94-2,34 г (**Табло XLIV 8**).

II.2. ИМИТАТИВНИ БИЛОНОВИ И МЕДНИ МОНЕТОСЕЧЕНИЯ ОТ ПЕРИОДА 1204 – 1250 г.

II.2.1. БЪЛГАРСКИ ИМИТАЦИИ (1204 – 1220/25 г.)

Нелокализиран монетарници

1. Тип А – 4 екз.; нормални – 2 екз. Д. 25 мм; т. 2,54-3,38 г. Орязани – 2 екз. Д. 20-21 мм; т. 2,00-2,65 г (**Табло XLIV 9**).
2. Тип В – 2 екз. Д. 23 мм; т. 2,69-3,85 г (**Табло XLIV 10**).
3. Тип С – 18 екз.; нормални – 3 екз. Д. 22-26 мм; т. 2,23-2,78 г. Орязани – 15 екз. Д. 15-20 мм; т. 0,40-2,40 г (**Табло XLIV 11**).

II.2.2. ЛАТИНСКИ ИМИТАЦИИ (1204 – 1250 г.)

Серия А–С, Константинопол, голям модул

1. Тип А – 4 екз. Нормални – 3 екз. Д. 25-28 мм; т. 2,99-3,68 г. Орязани – 1 екз. Д. 18 мм; т. 0,70 г (**Табло XLIV 12**).

Серия А–С, Тесалоника, голям модул (1204 – 1224)

1. Тип А – 1 екз. Д. 26 мм; т. 2,87 г (**Табло XLIV 13**)
2. Тип В – 1 екз., орязана. Р. 20-8 мм; т. 0,28 г.

Серия D–W, голям модул

Константинопол и други нелокализиран монетарници

1. Тип D – 31 екз.,), орязани. Д. 10-20 мм; т. 0,45-1,93 г (**Табло XLV 1**).
2. Тип F – 2 екз., орязани. Р. 17/12-19/13 мм; т. 0,51-0,70 г (**Табло XLV 2**).
3. Тип G – 1 екз., орязана. Р. 17/9 мм; т. 1,00 г.
4. Тип H – 4 екз., орязани. Р. 16/11-20/16 мм; т. 0,94-1,18 г (**Табло XLV 3**).
5. Тип M/L – 1 екз., орязана. Р. 14/14 мм; т. 0,50 г (**Табло XLV 4**).
6. Тип N – 4 екз., орязани. Р. 12/11-19/16 мм; т. 0,59-0,89 г.
7. Тип O – 5 екз., орязани. Р. 15/16-21/18 мм; т. 0,78-2,23 г (**Табло XLV 5**).
8. Тип P – 12 екз., орязани Р. 13/7-21/15 мм; т. 0,31-1,56 г (**Табло XLV 6**).
9. Тип R – 4 екз., орязани. Р. 15/12-18/16; т. 0,85-1,35 г (**Табло XLV 7**).
10. Тип T – 4 екз., орязани. Р. 12/10-23/12 мм; т. 0,35-1,22 г (**Табло XLV 8**).
11. Тип F – 2 екз., орязани. Р. 19/12-17/13 мм; т. 0,51-0,70 г.

Серия А–Н, малък модул (1208 – 1250)

Константинопол и други нелокализиран монетарници

1. Тип А – 94 екз., орязани. Р. 15/9-25/15 мм; т. 0,31-2,04 г (**Табло XLV 9**).
2. Тип В – 3 екз., орязани. Р. 17/17-19/17 мм; т. 1,11-1,72 г (**Табло XLV 10**).
3. Тип С – 6 екз. Нормални – 1 екз. Д. 21 мм; т. 1,60 г. Орязани – 5 екз. Д. 15/14-19/18 мм; т. 0,41-1,53 г (**Табло III.11**).
4. Тип D – 3 екз., орязани. Р. 17/17-20/15 мм; т. 0,88-0,94 г (**Табло XLV 12**).
5. Тип E – 11 екз., орязани. Р. 16/9-21/20 мм; т. 0,65-1,53 г (**Табло XLV 13**).
6. Тип F – 2 екз., орязани. Д. 14/12-20/14 мм; т. 0,56-0,85 г.
7. Тип G – 6 екз., орязани. Д. 15/11-20/14 мм; т. 0,30-1,03 г (**Табло XLV 14**).
8. Тип H – 1 екз., орязана. Д. 17/13 мм; т. 0,71 мм).

II.3. НИКЕЙСКА ИМПЕРИЯ (1208 – 1261 г.)

1. Теодор I Ласкарис (1208 – 1222), Никея – 3 екз.

- Първо билоново монетосечене – 1 екз., орязана. Р. 19/12 мм; т. 0,45.
 Второ билоново монетосечене – 1 екз., орязана. Р. 17/14 мм; т. 1,06 г.
 Неустановен тип – 1 екз., орязана. Р. 15/13 мм; т. 0,99 г.
 2. Йоан Дука III Ватац (1222 – 1254), Магnezия – 1 екз., орязана. Р. 18/11 мм; т. 0,57 г.

II.4. СОЛУНСКА ИМПЕРИЯ (1224 – 1246 г.)

1. Теодор Комнин Дука (1224 – 1230) – 1 екз., орязана. Р. 17/15 мм; т. 0,87 г (Табло XLVI 1).
 2. Мануил Комнин Дука (1230 – 1237) – 5 екз.
 Билоново монетосечене, Тесалоника
 Тип А – 3 екз., орязани. Р. 19/8-20/15 мм; т. 0,37-0,67 г (Табло XLVI 2).
 Тип С – 1 екз., орязана. Р. 16/12 мм; т. 0,66 г.
 Неустановен тип – 1 екз., отпечатана върху срязан фрагмент. Р. 19/15 мм; т. 1,41 г (Табло XLVI 3).
 3. Йоан Комнин Дука (1237 – 1244) – 43 екз.
 Билоново монетосечене, Тесалоника
 Серия III
 Тип 1 – 3 екз., орязани. Р. 14/7-15/14 мм; т. 0,29-0,80 г (Табло XLVI 4).
 Тип 2 – 3 екз., орязани. Р. 12/10-20/15 мм; т. 0,51-0,80 г.
 Тип 3 – 1 екз., орязана. Р. 15/12 мм; т. 0,59 г.
 Тип 4 – 2 екз., орязана. Р. 17/14-19/12 мм; т. 0,79-0,83 г (Табло XLVI 5).
 Тип 9 – 3 екз., орязани. Р. 15/9-18/9 мм; т. 0,29-0,73 г.
 Тип 10 – 3 екз., орязани. Р. 13/12-16/11 мм; т. 0,41-0,68 г (Табло XLVI 6).
 Тип 14 – 6 екз., орязани. Р. 15/10-22/12 мм; Т. 0,40-0,81 г.
 Неустановен тип – 4 екз., орязани. Р. 9/7-15/10 мм; т. 0,23-0,88 г.
 Неустановена серия – 18 екз., орязани. Р. 9/7-16/14 мм; т. 0,15-0,87 г.

II.5. НАРЯЗАНИ И ОБЕЗЛИЧЕНИ МОНЕТИ ОТ XIII в.

1. Нарязани и обезличени (1204 – 1257) – 20 екз. Р. 9/7-19/12 мм; т. 0,19-1,14 г.
 2. Нарязани и обезличени (1230 – 1250) – 3 екз. Р. 12/9-20/12 мм; т. 0,42-0,86 г.
 3. Нарязани и обезличени (1230 – 1257) – 36 екз. Р. 10/9-20/7 мм; т. 0,21-0,97 г.
 4. Нарязани и обезличени (1242 – 1256) – 18 екз. Р. 8/7-18/11 мм; т. 0,19-0,96 г.
 5. Нарязани и обезличени (1250 – 1257) – 55 екз. Р. 9/7-18/7 мм; т. 0,11-0,54 г.

II.5. МОНЕТИ НА БЪЛГАРСКИ ВЛАДЕТЕЛИ (XIII-XIV в.)

1. Константин Асен (1257 – 1277) – 1 екз., орязана в края на XIII в. или в края на XIV в. – тип III: „Царят на кон“. Р. 20/15 мм; т. 1,42 г.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Алексиев, Бъчваров 1987: Й. Алексиев, И. Бъчваров. Разкопки на крепостта Ряховец при Горна Оряховица. – Археологически открития и разкопки през 1986. Разград, 1987, 201-203.
 Бъчваров 1990: И. Бъчваров. Колективни монетни находки от крепостта Ряховец при Г. Оряховица. – Нумизматика 3, 1990, 32-43.
 Бъчваров 1992: И. Бъчваров. Монетни находки от крепостта „Ряховец“. – Известия на Регионален исторически музей – Велико Търново VII, 1992, 41-58.
 Бъчваров 1994: И. Бъчваров. Монети от Ряховец. Габрово, 1994.
 Владкова, Бъчваров 1994: П. Владкова, И. Бъчваров. Късноантична сграда край Горна Оряховица. – В: Сборник Ряховец. Велико Търново, 1994, 45-56.
 Герасимов 1959: Т. Герасимов. Колективни находки на монети през 1956 г. – Известия на археологическия институт XXII, 1959, 356-366.

Дочев 1992: К. Дочев. Монети и парично обръщение в Търново XII–XIV в. Велико Търново, 1992.

Дочев 2009: К. Дочев. Каталог на българските средновековни монети XIII–XIV век – типове, варианти, цени. Велико Търново, 2009.

Дочев 2017: К. Дочев. Монети на византийската фамилия Палеолози в паричното обръщение на българската държава 1259 – 1396. Велико Търново, 2017.

Петракиев, Иванова 2015: И. Петракиев, М. Иванова. Средновековна крепост „Ряховец“, гр. Горна Оряховица. – Археологически открития и разкопки през 2015. София, 2016, 703-706.

Петракиев, Иванова 2016: И. Петракиев, М. Иванова. Средновековна крепост „Ряховец“, гр. Горна Оряховица. – Археологически открития и разкопки през 2015. София, 2016, 582-584.

Шкорпил 1910: К. Шкорпил. План на старата българска столица Велико Търново. – Известия на българското археологическо дружество 1, 1910, 121-154.

Hendy 1999: M. Hendy. Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume 4. Alexius I to Michael VIII (1081–1261). Dumbarton Oaks Research Library and Collection. Washington, D. C., 1999.

ТЕКСТ КЪМ ИЛЮСТРАЦИИТЕ:

Забележка на редакцията: Текстът за всяка съответна илюстрирана монета е в каталога към статията.

STATISTICAL AND CHRONOLOGICAL ANALYSIS OF THE COINS FROM RYAHOVETS MEDIEVAL FORTRESS

Iliyan Petrakiev

(Summary)

The Medieval fortress of Ryahovets is located about 7 km north of the Metropolitan town of Tarnovgrad and 3 km west of the modern town of Gorna Oryahovitsa. It rises on the northern slopes of Tarnovo heights.

After 23 years long pause, in 2015 the archaeological research was renewed. More than 500 coins were found there and alongside the stratigraphic observations they provide new data on the chronology of the site.

The work here presented discusses the coins from the Ryahovets fortress alone. 1028 coins have been analyzed coming both from the new and the older archaeological excavations. On the grounds of their provenance, they have been distinguished in 6 groups: *the eastern gates, northern gates, western gates, northern fortress wall, interior of the fortress and church N 1*

(Tabulation 1 inside the text). Considering the chronological indication, the following categories have been also differentiated: *I. Antique ones and II. Medieval ones, 10th – 14th c.*, further on divided into sub-categories: *I.1. pre-Roman and I.2. Roman, 2nd – 6th c.*; *II.1. Byzantine, 9th – 12th c.*; *II.2. Bulgarian imitations*; *II.3. Latin imitations*; *II.4. Cut and damaged, 13th c.*; *II.5. Nicaean and Thessaloniki Emperies*; *II.6. Medieval Bulgarian coins*; and *II.7. Coins from the 14th c.*

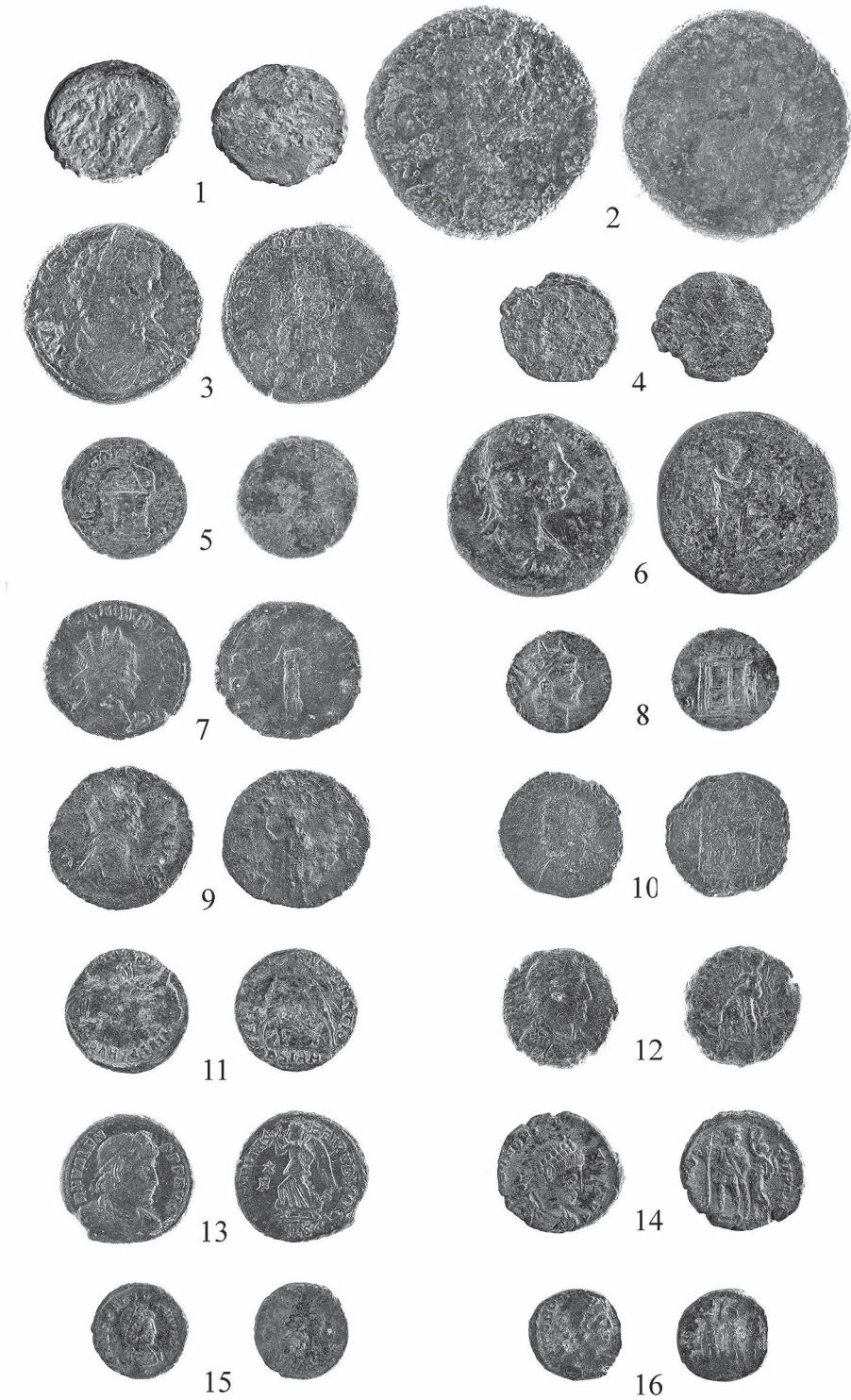
The data obtained mark two main periods of intense life in the fortress: 3rd – 5th c. and the late 12th – first half of the 13th c. (**Fig. 2 inside the text**).

The 81 Roman coins found are dating from the 2nd to the 5th c. and represent the coinage of 22 emperors. Available numismatic data mark the most intensive commodity exchange period between the 4th and 5th c. (**Fig. 3 inside the text**).

The second main period of life is dating from the late 12th c. to 1260ies. The statistical data compared to the Metropolitan Tarnovgrad and some other larger towns show similar nature of coin circulation.

Data from the coins from the two successive phases of habitation studied show: Later phase A – the second quarter of the 13th c. to 1257; and Earlier phase B – the late 12th – the second quarter of the 13th c. The phases of this medieval period of habitation are relatively short (**Fig. 1 inside the text**).

The problem of life in the fortress after the mid 13th c. has not been fully elucidated at this stage of research. Despite single coin finds from the second half of the 13th and 14th c., the interruption of life in the fortress during the last decades of the 13th c. was also noted by the first investigators. These conclusions are complemented by the latest archaeological studies proving the abrupt ending of the residential life in the fortress about 1257.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

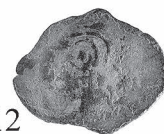
10

11

12

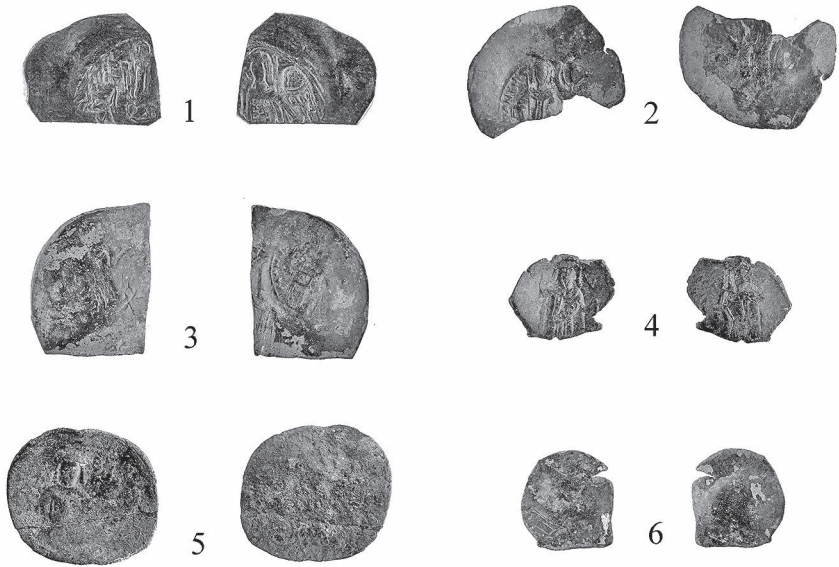
13

14

Табло XLVI

0 cm 5
